

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ БУРЯТИЯ
МКУ "КОМИТЕТ ПО ОБРАЗОВАНИЮ" АМО "ЕРАВНИНСКИЙ РАЙОН"

РАССМОТРЕНО

Руководитель ШМО

 Ж.В.Долсонова
Протокол №1
от «28» 08 2024 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам. директора по УВР

 Б. Д. Содномдоржиева
Протокол №1
от «29» 08 2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

 О.Ц.Базарова
Приказ № 308
от «29» 08 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

Базархановой Ларисы Дамдинжаповны

По бурятскому языку В.Д.Патаева, О-Х.Н.Нанзатова, 9 класс, 2 часа
предмет, состав УМК, класс, количество часов

с.Исинга 2024г.

Тайлбари бэшэг

«Буряад хэлэн» гэхэн курсын ажалай программа хадаа Россиин Федерациин хуралсалай Министерствын тогтоолнууд дээрэ үндэхэлжэ зохёогдоһон хуралсалай программа болоно:

- Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации» от 29.12.2012 г;
- Закона Республики Бурятия от 13.12.2013 № 240-V «Об образовании в Республике Бурятия»;
- Закона Республики Бурятия от 10 июня 1992 г. №221-ХП «О языках народов Республики Бурятия» (с изменениями и дополнениями);
- Федерального государственного стандарта основного общего образования (утвержден приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 декабря 2010 г. № 1897 «Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования» (зарегистрирован в Минюсте России 6 февраля 2015 г., рег. номер 35915); -приказа Министерства образования и науки Российской Федерации от 29.12.2014 г №1644 «О внесении изменений в приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 декабря 2010 г №1897 «Об утверждении федерального государственного стандарта основного общего образования»;
- приказа Министерства образования и науки Российской Федерации от 31.12.2015 № 1577 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования, утвержденный приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 декабря 2010 г. № 1897» (Зарегистрирован в Минюсте России 02.02.2016 № 40937);
- Федеральных перечней учебников на 2017/2018 учебный год (утверждены приказом Минобрнауки России от 31 марта 2014 г №253 (ред. от 08.06.2015)с изменениями на 26 января 2016 года «Об утверждении федерального перечня учебников, рекомендуемых к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования»);
- СанПиНа 2.4.2.2821-10 "Санитарно-эпидемиологические требования к условиям и организации обучения в общеобразовательных учреждениях"» (утверждены постановлением Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 29 декабря 2010 г. №189, зарегистрированным в Минюсте России 3 марта 2011 г., рег.номер 19983) Россин эрдэм хуралсалда шэнэ шэглэлнүүдэй нэбтэрэн орожо, бээлүүлэгдэжэ байгаа мүнөө сагта Байгалай регионой хуралсалай эмхинуудтэ буряад хэлэ бэшэг шудалгалгада гүнзэгы анхарал хандуулагдана. Буряад Республикада, Агада ба Усть-Ордада, Улаан-Үдэ хотын хургуулинуудаар турэлхи хэлээ, буряад арадайнгаа оюун бодол, ёһо заншал, соёл гэгээрэлые һэргээхэ, хугжөөхэ, дэлгэрүүлхэ талаар һууэй жэлнуудтэ ехэ ажал худэлмэри ябуулагдажа байна. 1992 оной июниин 10-да баталагдаһан «Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай» Хуулийн ёһоор буряад хэлэнэй гүрэнэй хэлэнүүдэй нэгэн болоод байхадань, тус хэлэндэ олониитын, арад зоной, тэрэ тоодо залуушуулай, һурагшадай хандалга нилээд гүнзэгырэ. Тиимэһээ багшын үүсхэлдэ, зохеохы ажалда үргэн харгы гаргагдана. Россин эрдэм хуралсалда шэнэ шэглэлнүүдэй нэбтэрэн орожо, бээлүүлэгдэжэ байгаа мүнөө сагта Байгалай регионой хуралсалай эмхинүүдтэ буряад хэлэ бэшэг шудалгалгада гүнзэгы анхарал хандуулагдана. Буряад хэлэнэй багшанарай, хумүүжүүлэгшэдэй урда табигдаха шухала зорилгонууд:

- ургажа ябаа залуу үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэнэ һууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхеэр үгэхэ; - һурагшадые Буряад республикын гүрэнэй аман ба бэшэгэй хэлэтэй болгохо;
 - ниитын болон ажахын хэрэгтэ түрэлхи хэлээ хэрэглүүлжэ һургаха;
 - арадайнгаа түүхэ, аман зохоолойнь баялиг, ёһо заншал, соёл болбосорол – эдэ бүгэдэндэ түшэглэн, тэдэниие һургажа, хугжөөжэ, хүмүүжүүлжэ, буряад үндэнэ яһатанай гүнзэгы мэдэрэл бүрилдүүлхэ. Тус зорилгорнуудһаа дулдыдан, буряад хэлэ заажа байһан багшанарай урда шухала эрилтэнүүд табигдана.

1. Хараалагдаһан дүнгүүд «Буряад хэлэн» 9 класс

1	Личностно	-һурагшад түрэлхи хэлэ шудалан үзэхэдөө, буряад хэлэнэйнгээ баялигтай гүнзэгыгөөр танилсаха, хайнаар хэлэдэг, уншадаг, бэшэдэг болгохоһоо гадна, буряад арадайнгаа ажабайдал, түүхэ, заншал, зан абари үзэжэ байгаа зохёолнууд дээрэ үндэнэлэн, хайнаар ойлгохо, ухаан сэдхэлдээ шэнгээхэ; -һурагшад түрэл хэлэнэйнгээ сэнтэйень ойлгохо, хүндэлхэ, түрэл хэлээрээ омогорхохо ёһотой; -үндэнэн соелойнгоо гол хубинь болохо түрэл хэлэндээ гамтайгаар, наринаар хандахые оролдохо, тордиһогүй дуугаржа һураха, бэшэмэл ба холбоо хэлэлгэдээ жэл бүхэндэ үгынгөө сан баяжуулха шухала.
2	Метапредметнэ	- метапредметнэ шэглэлэй ёһоор һурагшад шудалха сэдэбуудтээ проблема табижа гаргаха, тиихэдээ юу үзэхэ гэжэ байһанаа ойлгохо; - үзэнэноо алгоритм, схемэ, таблица, моделиин хусоор харуулха; - дурим гаргаха, даабаринуудые сугтаа дуургэхэдээ, харилсажа һураха; - ном сооһоо хэрэгтэй мэдээсэл абаха, дадалаа дээшлүүлхэ; - ажалаа тусэблэхэ арга олгогдохо, журамтай болохо; - бэе бэеынгээ, оорынгоо ажал сэгнэжэ һураха.
3	Предметнэ	-хэлэн тухай бүхэли мэдэсэтэй болохо; -гуманитарна эрдэмүүд соо буряад хэлэнэй олоһон һуури; -лингвистикын үндэнэ һууриие үзэнэниинь; -уран хурса үгэнүүдые, тогтомол холбуулалнуудые хэрэглэжэ, хэлээ хурса болгохо, хэлэнэй орфографическа, лексическэ, грамматическа, сэглэлтын дүримүүдые мэдэхэ;

2. һурагшад 9- хи класс дуургэхэдээ, нимэнууд шадабаритай ба дадалтай болохо ёһотой

хурагшад гол түлэб нимэ юумэ мэдэхэ еһотой	хурагшад нимэ юумэ шадаха еһотой
- нэрэ болон холбуулалнуудай гол ба дулдыданги угэнууды гаргадаг хэлэлгын хубинууды зубөөр олохо; - сулөө ба тогтомол холбуулалнууды илгаруулха; - мэдуулэл соохи угэнуудэй холбоо (тааралдал, шадарлал, хутэлбэри) зуб илгах; - нэгэ ба хоер буриделтэ мэдуулэлнууды илгаруулжа шадаха; - нэгэ түрэл гэшуудтэй, хандалгатай, оролто угэнуудтэй, тусгаарлагдайн гэшуудтэй мэдуулэлнууды зохоожо шадаха; .	- хурагшад 9-хи класс дуургэхэдээ, иимэнууд шадабари ба дадалтай болохо еһотой: ниилэлдэһэн, дахалдаһан орео мэдуулэлнуудэй байгуулга зубоор элируулхэ, тэдэнэй шуулбэри хэжэ шадаха; - холболтогуй орео мэдуулэлнуудэй хубинуудай хоорондох удхын харилсаа илгаруулха; - сэхэ хэлэлгэтэй орео мэдуулэлнуудтэй байгуулга ба сэглэлтын тэмдэгууды зубоор тайлбарилжа шадаха; - ямар нэгэн шуумжэлһэн угуулэл бэлдэхэ; - хэрэгэй саарһанууды ород ба буряад хэлэнүүд дээрэ зүбһһр найруулан бэшэжэ шадаха;

3. Сэдэбуудэй гаршаг

№	Нэрэ хубаалга, сэдэб	Сагай хубаари	Удха	Шалгалтын түхэлнүүд
1	Оролто хэшээл.	2 час	Буряад хэлэн - буряад арадай эхэ хэлэн юм. Хэлэн болбол арад зоной ниитын ажабайдалда хэрэглэхэдээ, хорондоо харилсахада, һанал бодолоороо андалдахадаа тон ехэ уургэтэй зул болоно. Хун гээшэ туухэһээ эхилээд, хэлэндэ һуража, оорынгоо эрилтэнууды хусэлдуулнэ. Буряад хэлэнэй хугжэлтын шатануудтай танилсуулхадаа, буряад хэлэмнай баян туухэтэй гэжэ онсолхо.	
2	Дабталга	5 час	- Синтаксис тухай 8- хи класстаа узэһыень дабтах. Буряад хэлэн	1- шалгалтын ажал 3 - бэхижуулгын

			гэһэн эрдэмэй һалбаринуудыг дабтажа, схемэ болгон харуулха гэһэн даабариһаа эхилхэ. - Холбуулал гэһэн сэдэбтэ дабтаха асуудалнууд, элдэб янзын даабаринууд угтэнхэй. - Мэдуулэл дабтахадаа, нэгэ буридэлтэ мэдуулэл, мэдуулэлэй гэшууд болодоггүй угэнууд, мэдуулэлэй шухала, юрын гэшууд, нэгэ турэл гэшууд гэжэ юун бэ гэһэн асуудалнуудта харюусаха. - Мун тододхоһон гэшууд. Дахуулалнууд тухай мэдэсээ хэрэглэхэ даабаринууд дурадхагдана.	ажал 1- тестовэ ажал 1- практическа худэлмэри
3	Орео мэдуулэл	4 час	Орео мэдуулэл тухай ойлгосо угэхэдоо, хэлэлгын ганса юрын мэдуулэлнуудыг бэшэ, хапин орео мэдуулэлнуудыг хунууд хэрэглэдэг гэжэ тэмдэглэхэ шухала.	1 - бэхижуулгын ажал 1- хэлэ хугжоолгэ
4	Ниилэлдэһэн орео мэдүүлэл	13 час	Ниилэлдэһэн орео мэдуулэлыг аянгалан удхалжа, зубоор угуулхэ. Иимэ мэдэлнуудтэ сэглэлтын тэмдэгуудыг зубоор табиха шадабаритай ба дадалтай болгохо.	1 - бэхижуулгын ажал 1- тестовэ ажал 1- хэлэ хугжоолгэ
5	Дахалдаһан орео мэдүүлэл	20 час	Текст соо угтэһэн орео мэдуулэлнууд сооһоо дахалдаһан орео мэдуулэлнуудыг илган олуулха. Дахалдаһан орео мэдуулэлэй шухала ба нүхэсэл мэдуулэлнуудыг ойлгуулхын тула жэшээнүүдыг хаража үзэхэ.	2- бэхижуулгын ажал 1- Шалгалтын ажал.
6	Холболтогуй орео мэдуулэл	8 час	Холболтогуй орео мэдуулэлнуудэй онсыг харуулха, пунктуационно дадал дээшэлүүлхэ.	1- Шалгалтын ажал.
7	Хэлэлгэ	3 час	Хэлэнэй баялиг хэрэглэжэ,	1 – бэхижуулгын

			хуунуудай хоорондоо харилсахые хэлэлгэ гэдэг. Хэлэлгэ гэжэ сэдэб гарахадаа. Ном сохи жэшээнүүдые уншаад, хурагшадай ооһэдынгоо жэшээнүүдые оложо харуулбал, материал хайн бэхижуулэгдэхэ.	ажал
8	Угуулэл. Текст	11 час	Текст бухэн сэдэбтэй байдаг. Текстын нэрэ сэдэбтээ сэхэ холбоотой, таараһан байха еһотой. Нэгэ хэлэлгэ соо хэдэн сэдэбууд байжа магад. Нэгэ сэдэб бага сэдэбуудһээ буридэжэ болодог. Бага сэдэбтэй булэг мэдүүлэлнүүд текстын нэгэ хуби-абзац болодог.	1- Шалгалтын ажал 2- бэхижуулгын ажал
10	Жэл соо үзэһэноо дабталга	2 час		1- Шалгалтын ажал

4. Календарна-тематическа түсэб

№	Хэшээлэй сэдэб	Сагай хубаари	Болзор	
			тусэбөөр	унэн
1 четверть				
1	Оролто хэшээл.	1	1 недели	
2	Буряад хэлэн тухай	2	1 недели	
Дабталга		5 час		
3	Холбуулал дабталга	3	2 недели	
4	Мэдүүлэл. Мэдүүлэлэй гэшүүд	4	2 недели	
5	Дахуулал. Дахуулалай илгаа	5	3 недели	
6	Шалгалтын ажал	6	3 недели	
7	х/х "Байгаалия гамная"	7	4 недели	
Ороо мэдүүлэл		4 час		
8	Ороо мэдүүлэл тухай ойлгосо	8	4недели	
9	Ороо мэдүүлэлэй илгаа	9	5 недели	
10	Бэхижуулгын ажал	10	5 недели	

11	Х/х "Ганса хун хун болохогуй, ганса сусал гал болохогуй"	11	6 недели	
Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл		13час		
12	Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл	12	6 недели	
13	Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл	13	7 недели	
14	Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл	14	7 недели	
15	Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл	15	8 недели	
16	Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл	16	8 недели	
17	Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл	17	9 недели	
18	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Зурагаар зохёолго бэшэхэ	18	9 недели	
Хамта дээрээ		18 час		
2 четверть				
19	Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд	1	10 недели	
20	Бэхижуулгын ажалай хэшээл	2	10 недели	
21	Практическа хүдэлмэри	3	11 недели	
22	Үзэһэнөө дабталга, бэхижүүлгэ	4	11 недели	
23	Шалгалтын тест	5	12 недели	
24	Алдуу дээрэ ажал	6	12 недели	
Дахалдаһан орео мэдүүлэл		20 час		
25	Дахалдаһан орео мэдүүлэл	7	13 недели	
26	Бэхижуулгын ажал	8	13 недели	
27	Дахалдаһан орео мэдүүлэлэй илгаанууд	9	14 недели	
28	Тайлбарилһан нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орео мэдүүлэл	10	14 недели	
29	Бэхижуулгын ажал	11	15 недели	
30	Тайлбарилһан нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орео мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд	12	15 недели	
31	Элирхэйлһэн нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орео мэдүүлэл	13	16 недели	
32	Шалгалтын ажал	14	16 недели	
Хамта дээрээ		14 час		
3 четверть				
33	Ушарлаһан нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэл	1	17 недели	

34	Ушарлаһан нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэлэй илгаанууд	2	17 недели	
35	Практическа ажал	3	18 недели	
36	Аргын, сагай, байрын , шалтагаанай ушарлаһан нүх.мэд.д.о.м	4	18 недели	
37	Зорилгын , болзоогой, өөрсэгүйн ушарл.нүх.мэд.д.о.м	5	19 недели	
38	Бэхижуулгын ажал	6	19 недели	
39	Шалгалтын тест	7	20 недели	
40	Ушарлаһан нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд	8	20 недели	
41	Хэдэн нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэл	9	21 недели	
42	Хэдэн нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэлэй илгаанууд..Багсайн хубариһан	10	21 недели	
43	Бэхижуулгын ажал	11	22 недели	
44	Шалгалтын тест	12	22 недели	
Холболтогуй орео мэдүүлэл		8 час		
45	Холболтогуй орео мэдүүлэл	13	23 недели	
46	Ниилэлдэһэн харилсаатай холболтогуй орео мэдүүлэлнуудэй илгаа	14	23 недели	
47	Дахалдаһан удхатай холболтогуй орео мэдүүлэлнуудэй илгаа	15	24 недели	
48	Холболтогуй орео мэдүүлэлнуудэй сэглэлтын тэмдэгүүд	16	24 недели	
49	Сэхэ ба ооршэлэн хэлэлгэ	17	25 недели	
50	Сэхэ хэлэлгэтэй мэдүүлэлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд	18	25 недели	
51	Холилдоһон орео мэдүүлэлнууд	19	26 недели	
52	Шалгалтын ажал	20	26 недели	
Хамта дээрээ		20 час		
4 четверть				
Хэлэлгэ		3 час		
53	Хэлэлгэ тухай ойлгосо	1	27 недели	
54	Хэлэлгын хоорэлдэһэн ушар байдалай илгарал	2	27 недели	
55	Бэхижуулгын ажал	3	28 недели	
Угуулэл		11 час		
56	Угуулэл. Угуулэлэй байгуулга. Абзац	4	28 недели	

57	Угуулэлые хусэдоор гу, али хуряамжалан харуулха тухай	5	29 недели	
58	Угуулэл сохи мэдуулэлэй холбоон	6	29 недели	
59	Бэхижуулгын ажал	7	30 недели	
60	Угуулэлэй янзанууд. Домоглоһон угуулэл	8	30 недели	
61	Зураглаһан угуулэл. Бодомжолһон угуулэл	9	31 недели	
62	Угуулэлэй стиль тухай. Албан сэрэгэй стиль. Эрдэм һуралсалай стиль	10	31 недели	
63	Ниитэ толилолгын стиль. Портретнэ очерк	11	32 недели	
64	Уран һайханай стиль	12	32 недели	
65	Бэшэгэй хэлэлгэдэ хэрэглэлэгдэдэг текстын янзанууд тухай. Түсэб	13	33 недели	
66	Шалгалтын тест	14	33 недели	
Жэл соо үзэһэнөө дабталга		2 час		
67	Дабтаха	15	34 недели	
68	Жэлэй шалгалтын ажал	16	34 недели	
Хамта дээрээ		16час		
Жэл соо		68 час		

Һуралсалай методическа хэрэгсэлнууд

1. В.Д. Патаева, О.-Х. Нанзанова «Буряад хэлэн», 9 класс, Улаан-Удэ, 2018
2. А.Б.Санжаева «Буряад хэлэнэй грамматикаар таблицанууд», 2010
3. А.Б.Санжаева «Буряад хэлээр лабораторна-практическа худэлмэринүүд», 2000
4. «Буряад хэлэн» сахим һураха бэшэг, 2006, 2010
5. С.Г.Будаин «Буряад хэлээр тестнүүд», 2006
6. Буряад һургуулиин программанууд «Буряад хэлэн» 5-9 классуд, 2008
7. Б.-Д. Батоев «Методическа заабаринууд» Буряад хэлэн 5-9 классууд, «Бэлиг», 2005
8. Д.Н.Доржиев «Мүнөөнэй буряад хэлэн». Синтаксис, Улаан-Удэ, 2005
9. О.Б. Бадмаева «Мүнөө үеын хэшээл», 2011

